

Кізима Тетяна Олексіївна

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Хмельницький Назар Романович

студент гр. ПОФГзм-21, ННІНОТ, ЗУНУ, м. Тернопіль

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВИ У РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОВЕДІНКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У нинішніх вітчизняних реаліях значно активізувалися процеси, пов'язані із реалізацією кредитної поведінки громадян, які, на наше переконання, продовжуватимуть розвиватимуться і надалі. То ж надзвичайно актуальним напрямом досліджень сучасної фінансової науки є виокремлення основних напрямів раціоналізації кредитної поведінки населення в Україні загалом та молоді зокрема з урахуванням передового зарубіжного досвіду у цій сфері.

Передусім зазначимо, що під кредитною поведінкою домогосподарств розуміємо їхню «діяльність, спрямовану на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах поверненості, строковості та, як правило, платності і забезпеченості» [1, с. 10].

Оскільки важливою складовою кредитної поведінки сучасної молоді є її поведінка на ринку іпотечного кредитування, то насамперед відмітимо, що в зарубіжних країнах діє потужна державна підтримка молодих людей для придбання ними квартир у власність або ж для будівництва житла з використання різного роду пільгових кредитів з низькими відсотковими ставками. Водночас в Україні відсоткові ставки за такими кредитами є значно завищеними по відношенню до отриманого громадянами (а тим паче молоддю) доходу. При цьому, на додаток до ставки, більшість банків стягує ще й разову або щомісячну комісію та вимагає витрат на недешеву страховку.

Відтак основними проблемами, що стримують процес розвитку іпотечного кредитування в Україні, є: «низький рівень кредитоспроможності переважної частини українців та неможливість його довгострокового прогнозування; низький рівень капіталізації вітчизняних банків; значний обсяг прострочених іпотечних кредитів у портфелях банківських установ; відсутність довгострокових гривневих ресурсів по доступній ціні (менше 10% річних); економічну нестабільність, що проявляється у різких змінах цін на нерухомість; відсутність об'єктивної системи реального оцінювання та інформаційної прозорості на ринку нерухомості; недосконалість нормативно-правового й інституційного забезпечення ринку іпотечних кредитів; неефективна система фахової підготовки і перепідготовки спеціалістів із цього напрямку; відсутність спеціалізованих інститутів ринку іпотеки та гарантійних фондів іпотечного страхування; велика недовіра громадян до діяльності вітчизняних фінансово-кредитних установ» [3, с. 75-76].

Безумовно, роль українських банків у розробці та запровадженні інноваційних інструментів стимулювання попиту на іпотечні кредити є надзвичайно великою. Проте у нинішніх реаліях винятково важливою бачиться і державна підтримка розвитку іпотечного ринку, серед основних форм якої доцільно виокремити: цільове субсидування молоді при отриманні кредиту на придбання житла, зокрема і шляхом зниження процентних ставок за іпотечними кредитами, надання податкових пільг, встановлення прозорих механізмів ціноутворення на ринку житла тощо. Крім того, «в умовах недостатності бюджетних коштів для реалізації державних програм пільгового кредитування придбання житла можливим виходом із ситуації може стати стимулювання підприємств та організацій до реалізації корпоративних програм забезпечення своїх працівників житлом» [2, с. 356].

Цікавим і корисним, на наш погляд, є також зарубіжний досвід надання кредитів на отримання освіти, особливо для молоді, який передбачає наявність низки соціальних студентських (у т. ч. безвідсоткових) кредитів або ж надання одноразової допомоги студентам, які навчаються за пріоритетними для розвитку держави спеціальностями.

В Україні ж, за найбільш оптимістичними оцінками експертів, фінансову можливість продовжити навчання у вузах мають лише третина студентів віком від 18 до 23 років. Нині ж ні студенти, ні їхні батьки не мають можливості отримати довгостроковий кредит на здобуття освіти, оскільки українські банки, за невеликим виключенням, таких кредитів майже не надають. Відтак вважаємо, що для забезпечення доступності вищої освіти слід: запровадити пільгові кредити для молоді з відносно невисокими доходами та надавати кредити на здобуття вищої освіти, виплата заборгованості за якими здійснюватиметься залежно від доходів потенційного випускника.

Виокремлюючи вектори раціоналізації кредитної поведінки населення в Україні, вважаємо за необхідне акцентувати, що в сучасних кризових умовах, пов'язаних із пандемією коронавірусної інфекції, а також зважаючи на фінансово-економічні й військово-політичні чинники (коли реальний та фінансовий сектори української економіки демонструють негативні тенденції свого розвитку, а рівень реальних доходів населення падає) серед українців зростає попит насамперед на кредитні послуги ломбардів. Адже на фоні погіршення ситуації в економіці банки суттєво підвищили вимоги до позичальників; окрім того, упродовж кількох останніх років спостерігалось їх масове банкрутство та вихід із ринку. Кредитні спілки теж поступово зменшують свою активність на ринку. Відповідно, для малозабезпечених верств населення ломбарди залишаються майже єдиною можливістю отримати позику.

Однак у контексті нашого дослідження необхідно наголосити на тому, що, вдаючись до ломбардного кредитування українці повинні підвищувати рівень своєї фінансової грамотності та детально вивчати умови і специфіку надання цього виду послуг, оскільки вона має як суттєві переваги, так і певні ризики.

Відтак з метою раціоналізації кредитної поведінки українських громадян

загалом та сучасної молоді зокрема вважаємо за необхідне на державному рівні насамперед упроваджувати такі заходи:

– удосконалити систему законодавчого забезпечення та норми чинного законодавства у сфері кредитування населення у контексті прийняття нормативного документу, який би охопив усі види банківських кредитів, включаючи кредити, котрі сьогодні належним чином не розвинені, зокрема: іпотечний кредит, освітній кредит, автокредити, а також форми і методи довгострокового кредитування;

– у сфері іпотечного кредитування варто урегулювати механізми функціонування вторинного іпотечного ринку. Для цього необхідно удосконалити законодавчу базу шляхом прийняття законів «Про державну реєстрацію права власності та обтяжень на нерухоме майно», вдосконалити Закон України «Про іпотечні цінні папери», внести зміни щодо Земельного, Цивільного, Житлового і Господарського кодексів та інших нормативно-правових актів, пов'язаних із цією проблематикою;

– створити ефективний механізм контролю за процесами кредитування і страхування кредитних ризиків домогосподарств;

– здійснювати (насамперед у вищих навчальних закладах) підготовку спеціалістів, які б викладали основи фінансової грамотності у школах, університетах. Це дасть змогу змінити ставлення населення до фінансових установ, грошей та кредитів зокрема, що, на нашу думку, загалом підвищить довіру громадян до кредитних інституцій та оптимізує їхню кредитну поведінку;

– створити умови для розвитку інституту незалежних фінансових консультантів, які б мали можливість співпрацювати із громадянами, здійснювати роз'яснювальну роботу серед населення щодо основних переваг та ймовірних ризиків у співпраці із кредитними установами, контролювати сплату узятих громадянам боргів тощо;

– не державному рівні прийняти системний документ (наприклад, Концепцію підвищення рівня фінансової грамотності населення в Україні), у якому чітко окреслити основні завдання та функції кожного із учасників цього важливого процесу: держави, фінансово-кредитних інституцій та домогосподарств, а також визначити конкретні етапи реалізації цього важливого програмного документу.

Реалізація запропонованих заходів у контексті раціоналізації кредитної поведінки сучасного покоління молодих українців дасть можливість їм бути впевненими у своєчасному погашенні і поверненні отриманих позик й уникати ймовірних ризиків при реалізації власної кредитної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Кізима Т. Кредитна поведінка домогосподарств: структурно-аналітичний аспект. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1(58). С. 7-18. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1090/1093>.

2. Момот О. М. Шляхи реструктуризації іпотечних кредитів: переваги та недоліки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2010. Т. 30. С. 352-358.

3. Чаленко Н. В., Черниш О. В., Федорів Н. М. Реалії іпотечного кредитування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 11 (138). С. 72-79.